

Blågyltan

– vår vackraste fisk

Text och foto Anders Salesjö/Sjöharen

Blågyltan anses ofta som vår vackraste fisk. Färgprakten hos hanen kan utan tvekan jämföras med vilken korallrevsfisk som helst. Blågyltor är dock inte bara vackra, de har också en mängd intressanta beteenden.

> Blågyltan är vanlig i norra och mellersta Bohuslän samt vid klippbottnar i norra Kattegatt. Längre söderut längs västkusten är den sällsynt och i Öresund har man bara hittat den vid något enstaka tillfälle. Utbredningen norrut sträcker sig till strax norr om Trondheim och söderut finns den längs hela Europas kust ner till Senegal på Afrikas västkust. Den förekommer även i Medelhavet samt på Azorerna, Kanarieöarna och Madeira. Blågyltan finns endast i kustnära vatten och vistas normalt från några meters djup ner till cirka 35 meter. Under vintern då ytvattentemperaturen sjunker beger den sig djupare och vistas då mellan 35 och 200 meter. Arten trivs bäst utmed bergväggar och kuperade klippbottnar, men den kan också ses över sand och grusbotten i nära anslutning till stenbotten. Blågyltan är dagaktiv, under natten står de stilla och sover i skrevor mellan klippor och stenar. Födan utgörs av små kräftdjur, snäckor och musslor, havsborst-

Till vänster:
Blågyltan finns företrädesvis på
bergbottnar längs hela Europas kust.

maskar samt små fiskar. Arter med hårda skal krossas lätt med fiskens kraftiga käkar och starka tänder.

Hanarna blir upp till 40 cm medan honorna sällan överstiger 30 cm längd. I förhållande till sin storlek kämpar de bra på kroken. Blågyltan är därför uppskattad av många sportfiskare som tar

”Faktum är att hane och hona ser så olika ut att de ofta uppfattats som två helt skilda fiskarter.”

den på spinn från klipporna eller på mete med naturligt agn. Det svenska sportfiskerekordet ligger på 0,840 kg medan det norska ligger på 1,05 kg. Dessa rekordstora fiskar överensstämmer väl med den maxvikt på ca 1 kg som uppges i många böcker.

Figurerar under många namn

Blågyltans hane och hona ser fullständigt olika ut. Honornas kropp är rödaktig med alternerande svarta och vita fläckar längs bakre delen av ryggen. Såväl honornas som hanarnas fenor är röda, hanarnas är dock utrustade med en blå kant längst ut. Främre delen av kroppen hos en hane är vackert blåmar-

mererad medan buken och bakre delen är orangefärgad. Faktum är att hane och hona ser så olika ut att de ofta uppfattats som två helt skilda fiskarter. Även den kände svenske biologen Carl von Linné gjorde detta misstag då han namngav blågyltan 1758. Han ansåg till och med att blågyltan var tre olika arter och gav den följaktligen tre skilda vetenskapliga namn; *Labrus mixtus*, *Labrus ossifragus* och *Labrus bimaculatus*. Alla dessa tre namn förekommer fortfarande i litteraturen, men det korrekta vetenskapliga namnet på blågyltan är idag *Labrus mixtus*. Även i folkmun har blågyltan haft flera olika namn. Hanen har kallats blågylta, blåsnugga, blåsnultra och blåstål medan honan kallats för snugga, rödgylta, sypiga, rödsnäcka och rödstål. Idag kallas hanen oftast för blåstråle och honan rödnäbba.

Fortplantning och tillväxt

Vinterhalvåret tillbringar blågyltorna passiva på större djup. Då vårsolen sakta värmer upp havet söker de sig upp till grundare klippbottnar. Efter hand som temperaturen stiger blir de mer och mer aktiva. Blåstrålarna börjar söka sig ett revir. För att staka ut och upprätthålla revirets gränser samt erövra lekmogna honor drabbar hannarna ofta samman i våldsamma strider. Inom reviret, som är cirka femtio kvadratmeter stort, har

fortsättning på sidan 20

Inom sitt revir har blåstrålen ett helt harem med rödnäbbar.

Blåstrålen håller ett revir som är cirka femtio kvadratmeter stort. Reviret försvaras intensivt mot andra blåstrålar.

hanen ett litet harem av honor. En och samma blåstråle har ofta fyra till fem rödnäbbor. Under lekförberedelserna bygger hanen ett bo av växtdelar. Boet ligger ofta i en bergspricka eller mellan några stenar. Det kan också vara placerat i ett hål i sanden som hanen grävt ut genom att lägga sig på sidan och slå med stjärten.

I våra vatten sker leken under maj till juni. Blåstrålen uppvaktar då honorna med dansande rörelser som blir livligare allteftersom fiskarnas upphetsning stiger. Under uppvaktningen brer hanen ut sina fenor för att exponera de lysande färgerna. Honorna stimuleras också genom lätta stötar och bett. Under lekens gång blir hanarnas färger allt intensivare både på kropp och på fenor. Plötsligt framträder en ljusblå eller näs-

tan vit fläck på bakre delen av huvudet och främre delen av ryggen. Det ljusa partiet kan uppträda och försvinna mycket fort. Inom loppet av några få sekunder hinner hanen ändra färg från olika nyanser av blått till nästan vitt och

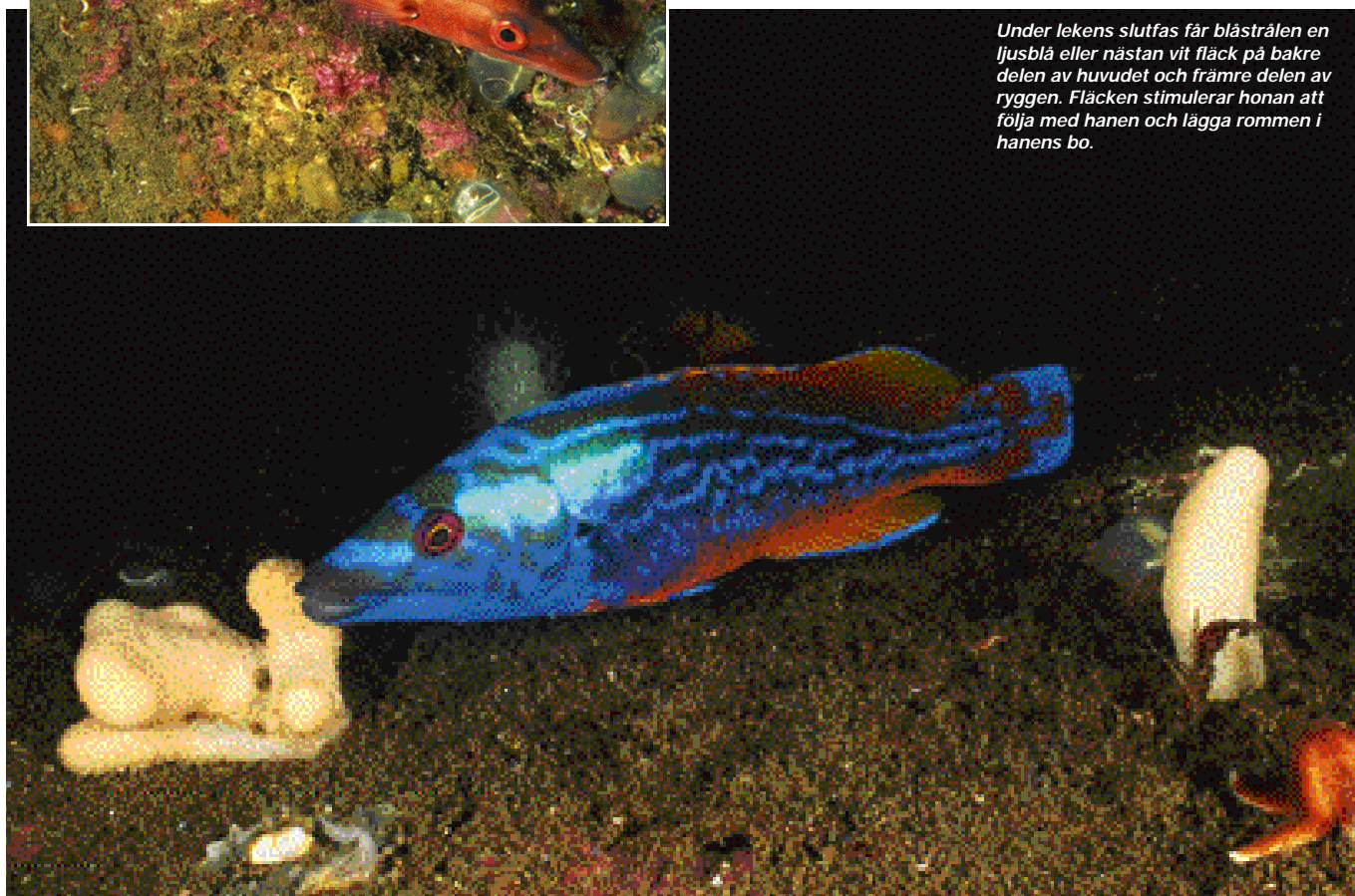
“Hanen leker med alla honorna i sitt harem. Varje hona kan avge upp till tusen små klotrunda romkorn.”

sedan tillbaka igen. Studier av blågylltor under akvarieförhållanden har visat att denna ljusa fläck utgör en nödvändig stimulans för att honan ska följa hanen och börja lägga rommen i boet.

Hanen leker med alla honorna i sitt harem. Varje hona kan avge upp till tusen små klotrunda romkorn. Då honorna lagt sin rom lämnar de platsen och låter hanen ta ansvaret för avkomman. Hanen försvarar boet mot fiender och förser rommen med friskt syrerikt vatten genom att fläkta med sina fenor. Kläckningstiden för rommen varierar mellan fem till tio dygn beroende på vattentemperaturen. Vid kläckningen är ynglen mindre än en millimeter. Strax efter kläckningen, under maj till juli, kan man hitta ynglen som små fisklarver som driver runt i det fria vattnet. Ynglen söker sig efter hand djupare. De vistas på tio till femton meters djup tills de är cirka fem centimeter långa. Tillväxten är långsam. Vid de brittiska öarna är blågylltan efter två år 11-16,5 cm och efter tre år 13,5-20 cm. De kan

Till vänster: Blågylltan är en hermafrodit som har anlag för båda könen från födseln. Könet bestäms av miljön som ungfiskarna växer upp i. Unga blågylltor bär alltid rödnäbbans färgteckning oberoende av om de är hane eller hona.

Under lekens slutfas får blåstrålen en ljusblå eller nästan vit fläck på bakre delen av huvudet och främre delen av ryggen. Fläcken stimulerar honan att följa med hanen och lägga rommen i hanens bo.

Ovan:
Rödnäbbarna inom ett revir har en tydlig hierarki. Skulle blåstrålen av någon anledning försvinna byter den största och mest dominanta honan kön och blir till en ny blåstråle.

med all säkerhet bli mer än 17 år gamla och det finns uppgifter på att de kan bli ända upp till 25 år.

Byter kön

Blågyltan är en hermafrodit som har anlag för båda könen från födseln. Könet bestäms av miljön som ungfiskarna växer upp i. Unga blågyltor bär alltid rödnäbbans färgteckning. Därför finns det aldrig några små blåstrålar. Först vid sju till tretton års ålder får blåstrålen sin vackra färg och kan hålla ett revir med ett harem av honor. Rödnäbbarna i blåstrålens revir är indelade i en hierarkisk ordning där det som regel är den största och äldsta honan som är den mest dominanta. Skulle blåstrålen av någon anledning försvinna så byter den mest dominanta honan kön och blir till en ny blåstråle.

I akvarieförsök har det visat sig att en hona, som redan lekt under samma säsong kunde växla kön till hane inom en vecka, då den regerande hanen togs ur akvariet. I samband med könsbytet skiftas även färgteckning från rödnäbbans till blåstrålens. Dessa övergångsformer mellan hanar och honor ser man ibland på dyk, men de är inte speciellt vanliga då övergången sker fort. Könsbytet och färgväxlingen behöver inte ske exakt samtidigt. Hos vissa individer sker könsbytet först, medan färgväxlingen sker senare, hos andra är det tvärt om. Som sagts tidigare sker könskiftet som tidigast vid sju års ålder. Har en rödnäbba en gång blivit blåstråle kan han inte byta tillbaka till rödnäbba igen, en blåstråle förblir blåstråle för resten av livet.

Två olika hanar

Alla unga fiskar ser ut som rödnäbbar. De flesta är honor, men det finns också ett fåtal individer som blir hanar från

fortsättning på sidan 22

DYKRESOR

Lär Dig Dyka!

Påbörja i Sverige avsluta utomlands

Egypten fr. 7.890:-
inkl. resa T/R, grundkurs, lån av utrustning, certifikat samt boende

Thailand fr. 10.990:-
inkl. resa T/R, grundkurs, lån av utrustning, certifikat samt boende

Grekland fr. 5.990:-
inkl. resa T/R, grundkurs, lån av utrustning, certifikat samt boende

(Kursen innehåller även utbildning i Sverige och eventuella utomlands, vilket gör att kurskostnaden är betydligt lägre än om du skulle ta "Dykcertifiering" på ett bra utvald utbildningsprogram i utlandet.)

Dykpaket...

4-dykpaket fr. 5.990:-
inkl. resa T/R, 4 guidade dyk, lån av flaska och by samt boende

8-dykpaket fr. 6.990:-
inkl. resa T/R, 8 guidade dyk, lån av flaska och by samt boende

16-dykpaket fr. 9.790:-
inkl. resa T/R, 16 guidade dyk, lån av flaska och by samt boende

Live-aboard fr. 8.190:-

Alla resor sker med direktflyg utan byte

Besök även vår internet butik med ett mycket stort utbud!

www.teamdivers.com

08-583 600 60

service - kunskap - kompetens

första början. Det finns alltså två olika sorters hanar; små hanar som ser ut som honor och de stora ståtliga blåstrålarna. Man kallar dem ofta för primära respektive sekundära hanar. En primär hane är hane från födseln och har röd-

”Rödnäbborna är inte intresserade av en primär hane. De vill få sin rom befruktad av den stora ståtliga blåstrålen”

näbbans teckning medan en sekundär hane är det samma som en blåstråle. Primära och sekundära hanar ser inte bara olika ut, de har också totalt olika beteenden. Som nämnts tidigare har blåstrålen, den sekundära hanen, ett revir med ett harem av honor. För att upprätthålla reviret och erövra lek mogna honor måste blåstrålen kämpa mot andra hanar. Han är den mest dominanta i hierarkin inom sitt revir. Att vara blåstråle är därför ansträngande och kräver att man är stor, ståtlig och full av energi.

En primär hane har en helt annan livsstrategi. Han ser som sagt ut som en hona och är mycket mindre än blåstrålen. Till skillnad från blåstrålen lever primära hanar ibland i små grupper. De kämpar inte med att hålla något revir och de blir inte heller bortjagade av blåstrålen då de ser ut som ytterligare rödnäbbor i haremets. Rödnäbborna är inte intresserade av en primär hane. De vill få sin rom befruktad av den stora ståtliga blåstrålen, men för att föra sina gener vidare behöver även de primära hanarna få avkomma. De löser detta genom att lura såväl blåstrålen som rödnäbborna. Under den intensiva leken när blåstrålen och rödnäbban har fullt upp med varandra smiter de primära hanarna upp i anslutning till paret och smygbefruktar rom. ●

*Ovan:
Blåstrålen är en så kallad sekundär hane, han har tidigare varit hona. Könshytet sker tidigast vid sju års ålder, därför ser man aldrig några små blåstrålar.*

*Ovan:
Primära hanar ser ut precis som rödnäbbor. Honorna visar inget intresse för primära hanar. För att kunna föra sina gener vidare smygbefruktar de primära hanarna rom då rödnäbborna leker med blåstrålen.*

**Bildförsäljning
Bildspel
Föredrag
Kurser
Dykresor
Skolverksamhet
Logi i Lysekil**

Anders Salesjö • www.sjoharen.com • Tel: 0523 - 102 03